په پښتو ژبه کې د لومړنیو ښوونځیو تعلیمي نصاب او زده کړه

Curricula and learning of early days schools in Pashto language

(Author: Baitur rehman)

Abstract:

Children are the important and valuable part of society, which has its own special position and they should have this high position in any society. A child also have emotion, feeling, love and wishes whatever the people's rights is, children are equally included. In today's world children's education should be more important than any other government agenda, since they are our future's asset therefor, attention to children education should be number one priority of any government. Moreover they should be thought all ethical values; compassion and rights of others etc. so later in life, they don't run to any difficulty or problems. The parents and education official should take the responsibility to manage proper education so they don't have hardship in the future and facilitate the prose of children's education to complete it. Children are the foundations and base of any society if the responsible people don't pay attention to this matter then they will face consequences of negligent later on since you can't build a solid building on the swamp.

Keywords: whatever, priority,hardship,negligent,consequences.

ماشوم د ټولنې د یوې سترې او مهمې برخې په توګه خپل ځانګړی ځای او مقام لري او هره ټولنه خپل ځان ته یوه خاصه لري ، چې په کومه ټولنه کې د ماشومانو څومره ارزښت ا و په کومه ټولنه کې یې څومره ارزښت دی، ماشوم هم خپل احساسات،عواطف، مینه ، هیلې ، غوښتنې او ارمانونه لري، په ټولنه کې چې څومره حق د زوړ اوځوان دی هم هغومره د ماشوم هم دی ؛ نو پکار ده چې په ټولنه کې څومره حق لویانو ته ورکول شوي وي هم هغومره ماشوم ته هم ورکول شي چې په اوسنۍ نړۍ کې د کوچنیانو ادبیات او زده کړه د ځانګړې دریځ لرونکي دي او د کوچنیانو ادبیاتو ته باید زیاته پاملرنه وشي ځکه چې نوی نسل باید سر له همدا اوسه له انساني ژوند ، عاطفي اومعنوي اړخونو سره سره وروزل شي او د انسانیت په ارزښت ښه پوهه شي تر څو راتلونکي ستونزو ته دپای ټکی کېږدي . په دې برخه کې باید د لویانو لوی لاس وي او د دوی راتلونکی داسې تنظیم کړي چې په راتلونکي کې د ستونزو سره لاس او ګریوان نه شي چې دا هم په حکومتونو او والدینو پورې اړه لري چې د تعلیم او تربیې په برخه کې بې غوره پاتې نه شي او په درست شکل سره زده کړه تر سره کړي او سمه زده کړه په سم تعلیمي نصاب سره تر سره کېږي تر څو چې تعلیمي نصاب سم نشي نو سمه زده کړه نه تر سره کېږي .

اصله موضوع :

که څه هم په دې دوره کې ماشوم ښوونې او روزنې ته اړتیا لري چې په دې وخت کې د ماشوم ذهن د سپین ټوکر په شان وي ، چې هر رنګ په اسانۍ سره اخلي او که خراب رنګونه واخلي نو پاکول یې څه اسانه کار نه دی ، نو که موږ د نړۍ ځواکمن هیوادونو ته وګورو نو ډېره پاملرنه یې د ماشوم روزنې لپاره کړې ده . ځکه د ټولنې بنسټ ماشومان جوړوي ؛ نو که چېرې بنسټ او تهداب ته پاملرنه ونه شي نو خواري به مو بې ځایه وي ځکه چې کوږ بار تر منزله نه رسیږي. تر اوسه پورې زموږ په ټولنه کې ماشومانو ته څوک د دده حق نه ورکوي او نه د دې بنسټ او تهداب په اړه بنیادي کارونه شوي دي، نو لومړی باید موږ خپل تعلیمي نصاب جوړ

او بیا یې ټولنې ته وړاندې کړو ، چې په دې سره موږ بیا کولای شو چې سمه او سالمه ښوونه او روزنه خپلو ماشومانو ته وروښایوو ، ځکه ټول په دې ارزښت پوهیږي چې یوه ټولنه د ماشوم په روزنه او د عالي شخصیت په جوړونه کې ستر رول لوبوي.

نو که چیرې په یوه ټولنه کې ماشوم په سمه او درسته توګه له فکري ، عاطفي ، روحي او اخلاقي پلوه پیاوړي متوازن او با اراده وروزل شي ؛ نو د یوې سالمې با عدله او سوله ییزې ټولنې لپاره لاره هواریږي ، د نړۍ ټول اروا پوهان په دې عقیده دي چې د یوه انسان د شخصیت بنسټونه دده د عمر په لومړیو کلونو کې ایښودل.

چې ددې موخې د ترلاسه کولو لپاره په لومړي سر کې بشپړ تعلیمي ته اړتیا ده ، نصاب یعنې څه او یو نصاب باید څنګه او په کوم ډول وي چې دې پوښتنې ته لاندې ډول ورځو:

> "هر هیواد په خپل تعلیمي نصاب باندې وخت په وخت د زمانې د غوښتننې او د خپلې ټولنې د اهدافو او ارزښتونو سره سمه نوې کتنه کوي او د نوي او اغیزمن میتود سره یې بیا خپلې ټولنې ته وړاندې کوي . د نړۍ د دوهمې جګړې نه وروسته اکثره هیوادونو د خپلو اړتیاوو له مخې خپل اهداف وټاکل او د هغو اهدافو په رڼا کې د خپلو ښوونځیو په تعلیمي نصاب باندې نوې کتنه وکړه ددغو اهدافو په خوا کښې یې دوه اصلي هدفونه د ښوونځیو په تعلیمي نصاب کښې شامل کړل." (1)

۱ـ د زده کوونکو د استعدادونو د څرنګوالي روزنه.

۲ـ د یوې عصري ټولنې غوښتنې او اړتیاوو سره سم د ښوونځیو د اهدافو د تعلیمي نصاب طرحه.

نو دلته لازمه ده چې د تعلیمي نصاب په اړه یو څه ووایوو چې تعلیمي نصاب څه ته وایي ؟ د څه له پاره پکار دی ؟ او موږ ترې څنګه کار واخلو .

د تعلیمي نصاب تعریف (پېژندنه)

۱ـ تعلیمي نصاب د تغییر او بدلون یوه دوامداره پروسه یا عملیه ده.

۲ـ تعلیمي نصاب د یو شمیر هغو مضامینو څخه عبارت دی چې زده کوونکي یې د ښوونکو څخه په ښوونځیو کښې مطالعه او زده کوي.

> "نو د تعلیمي نصاب له پاره ډیر تعریفونه شوي دي ؛چې موږ یې دلته یوه یادونه وکړه . همدارنګه په تعلیمي نصاب باندې ډیر لګښتونه کیږي . نو د هر هیواد په تعلیمي نصاب نوې کتنه د هغه هیواد په مالي توان پورې اړه لري . هغه هېوادونه چې شتمن دي په تعلیمي نصاب ژر ژر کتنه کوي او سمونه په کښې راوړي او د نوي میتودونو سره یې خپلې ټولنې ته وړاندې کوي او هغه هېوادونه چې شتمن نه وي، نو په تعلیمي نصاب باندې یې کتنه ډیر وخت نیسي." (2)

> " په همدې لحاظ ویلای شو چې تعلیمي نصاب یوه دوامداره عملیه ده او دا تعریف دومره جامع نه دی ځکه په دې کښې چاپیریال او د زده کوونکو روحیه چې په زده کړه کې مهم رول لري په نظر کښې نه دي نیول شوې . د تعلیم او تربیې د علماو د نظر سره سم تعلیمي نصاب د هغو ټولو لارو او قاعدو څخه عبارت دی ، چې د یوې تعلیمي مؤسسې او ځانګې له خوا پیشنهاد کیږي او تعلیمي نصاب هغه فعالیتونه دي چې ښوونکي د هغوی په اجرا کولو مکلف ګڼل کیږي . تر څو د تعلیم او

تربيې هدفونه پر مخ بوځي او هم دارنګه په زده کوونکو کښې علاقه او دلچسپې را ژوندۍ کړي او د يو عصري ژوند په لوري ورته لارښوونه وکړي ، نو د لومړنيو ښوونځيو تعليمي نصاب بايد دومره پراخه او وسيع وي چې د ژوندانه ټول اړخونه او خواوې په کښې ځای کړی شوې وي او د پوهې وړ وي او په يوه محدوده ساحه کې قيد نه وي او يواځې د زده کړې او پوهې وړ وي او معرفۍ ته چمتو وي او معرفي شي ، تر څو چې کوچنيانو سره د ځان پېژندني او په ښوونځي ، ټولنه ، ملت او نړۍ کښې د فعالې برخې اخيستلو وسيله وګرځي . البته هر هيواد ځانته ځانګړي اهداف ارزښتونه او اړتياوې لري او د خپل کلچر او ثقافت موقيعت او نورو کلچري عواملو له مخې خپل تعليمي نصاب جوړوي او بيا وربانديې نوي کتنه کوي . که د يو هيواد د ښوونځيو درسي کتابونه او تعليمي نصاب د هغه هيواد د اکثره وګړو د اړتياوو او موجوده منابعو سره سمون ونه لري څرګنده ده چې دا ډول درسي کتابونه او تعليمي نصاب به د هغه هيواد لپاره هيڅ ګټور نه وي". (3)

جاپان کله چې په خپل تعليمي نصاب نوې کتنه کوله ، د نورو اهدافو په خوا کښې يې د ښوونځيو په تعليمي نصاب کښې د صنعت برخه زياته کړه نو که د جاپان تعليمي نصاب چې ډېر زور يې په صنعت اچولي وي په يوه بل هيواد کښې چې اړتيا او منابع يې سره توپير لري او يو ډول شرايط و نه لري د تطبيق وړ نه دی او نتيجه به يې مثبته نه وي.

ځيني اصول او ميتودونه چې په نورو هېوادونو کښې يې نتيجه ښه او مثبته وي او په بل هيواد کښې د تطبيق وړ وي بايد تشويق او تحريک شي او کار پرې وشي د هيواد په شرايطو برابر ورڅخه کار واخيستل شي د يو هيواد تعليمي نصاب د هغه هيواد د ښوونې او روزنې د ټولو محتوياتو يوه برخه ده . نو کله چې تعليمي نصاب جوړېږي او يا پر هغه کتنه کېږي نو لازمه ده چې تجربه لرونکي ښوونکي ،څېړونکي نظارت کوونکي د ښوونې او روزنې اداره کوونکي ، د تعليمي جوړونکي . والدين او د ساپوهنې او يا د کوچنيانو د نمو او ودې متخصصين برخه ولري او د ماشومانو عمر په پام کې نيولو سره او د هر سن او عمر له پاره جلا جلا تعليمي نصاب جوړ شي او دغه تعليمي نصاب بايد د کوچنيانو د اړتياوو سره سم او د زده کړې وړ او په زړه پورې وي او ماشومان په اسانۍ سره پرې زده کړه وکړي.

همدا رنګه په تعليمي نصاب کښې بايد په اهدافو باندې تاکيدوشي ،د لومړنيو ښوونځيو په تعيلمي نصاب کښې بايد فعاليتونه په ځانګړي توګه دارنګه نه وي ، چې د زده کوونکو څخه وغوښتل شي چې هغه حافظې ته وسپاري بلکي داسې لار ې چارې په کښې وي چې زده کوونکي دا اهداف څرنګه تر لاسه کړي او زده کوونکي متجسس وروزي همدارنګه تعليمي نصاب بايد زده کوونکو ته علم ،پوهه ، د نورو مفکورو روزنه ، معقول سلوک او ښه عادتونه ور زده کړي او د ټولنيز ژوند وسيله يې وګرځوي. هغه عوامل چې د تعليم او تربيې با صلاحيته وګړي يې د ښوونځيو تعليمي نصاب په بيا کتنه کښې پر مخ وړي په لاندې ډول دي:

۱ـ بايد د عملي زده کړې په نتيجه کښې د ټولنې د انکشاف د چټکتيا او د خلګو د ژوند په ټولو برخو کښې بدلون راشي او زاړه نصاب څخه غوره وي نه بې کاره.

۲ـ دښوونې او روزنې لوي اهداف او پر مختيا منځ ته راشي او د خلګو او په خاصه توګه د ماشومانو علاقه او مينه ور سر ه زياته شي .

۳ـ په رواني ، بیالوژیکي او پخپله د ښووني اوروزني انکشاف سره د زده کوونکو دلا زیاتو زده کړو عملیه صورت نیسي او د هر ټولګی پایله باید څرګنده وي .

۴ـ د دموکراسۍ او بشري احساس روزنه او توسعه باید صورت ونیسي او زده کوونکو ته د اجتماعي ژوند کولو لارې چارې وروښایي .

۵ـ کوښښ دې وشي چې ښوونه او روزنه د ټولني د انکشاف په هدف عیاره شي ښوونکي او ښوونځي دې د خلکو د عصري ژوند مؤثرې وسیلې وګرځي او د سیاست له ډګر څخه دې پوره فاصله ولري او د ښووني پر معیار دې برابرشي .

نو کله چې په کوم هیواد کښې نوی تعلیمي نصاب جوړ شي . په هغه هیواد کښې نوي درسي کتابونه د نوو اهدافو او مندرجاتو په اساس منځ ته راځي او په هر هیواد کښې هر وخت تعلیمي نصاب او درسي کتابونه یو ځای او د یوې صلاحیت لرونکې علمي کمیټې له وروستۍ پرېکړې تیرېږي ؛ نو هغه قدمونه چې د تعلیمي نصاب په نوې کتنه کښې اخیستل کېږي په لاندې ډول دي.

۱ـ د تعلیمي نصاب نوې کتني ته د ضرورت په اساس کتنه او سمونه اړینه ده .

۲ـ دتعلیمي نصاب نوې کتني ته چمتوالی د حکومت او اړوندې څانګې له خوا.

۳ـ د ټولني اړتیاوو او ستونزو مطالعه کول او د حل لاره.

۴ـ دکوچنیانو د مشخصاتو او اړتیاو مطالعه کول او علمي لاره لټول.

۵ـ په چوکاټ کښې د ښووني او روزني اهداف راوړل او پلي کول.

۶ـ د مناسبو مضامینو او فعالیتونو انتخابول.

۷ـ دتجربه شوې زده کړې تر تیبول او د یوې واحدې مطالعې پلان جوړول.

۸ـ د نوي تعلیمي نصاب ارزیابي کول.

۹ـ د نوي تعلیمي نصاب پیل کول.

۱۰ـ د تعلیمي نصاب یوې دوامدارې کتني ته موقع مساعدول.

۱۱ـ ماشومانو ته د لیک لوست زده کړه او د تورو زده کول .

"ماشومانو ته د لیک لوست زده کړه د ټولو نه اړینه ده ځکه چې په لو مړیو وختونو کښې ماشومان په هر لوست ښه نه پوهیږي او د هر توري ادا کول ورته ستونز من کار دی، که چیرې موږ په لومړیو وختونو کښې ماشومانو ته سخت تلفظ ورکړو ؛ ماشومان د ستونزو سره مخ کېږي . نولاژمه ده چې په لومړیو وختونو کښې ماشومانو ته هغه توري ور زده کړو چې دوی ته هم په زړه پورې او هم اسان وي، نو هغه توري چې سقیل ادا کیږي باید په لومړیو زده کړو کښې ماشومانو ته ورنه کړل شي او کوم توري چې اسان ادا کېږي باید ماشومانو باندې تمرین شي او ماشومانو ته وښودل شي چې څنګه دغه تورې ادا کېږي ، چې موږ کولای شو په لومړیو وختونو کې ماشومانو ته (ښواک) کانسوننټ اوازونه ور زده کړو چې د کانسوننټ اوازونو دتلفظ په وخت کې د سا (هوا) جریان د غړیزو غړو په واسطه په بشپړه یا نیمګړې ډول د تمښت یا بندښت پیدا کوي لکه (ب (بوره) برخه ، او نورې کلیمې او توري چې په اسانۍ سره اداکېږي".(4)

"نو په دې اساس د لیک لوست زده کړه د تورو (الفبَا اوازونه) او د تدریس پلان څو نمونې راوړو. نو د پښتو او دري ژبو د تورو تدریس پروسه لږه پیچلی ده نظر نورو ژبو ته ځکه زموږ ددغو ژبو زیات توري په کلیمو کښې څلور فعالیتونه لري، خو که چیرې موږ دغه سلسله په ترتیب سره تر سره کړو ؛ نو ماشومان پرته له څو تورو نور ټول توري په اسانۍ سره تلفظ کولای شي ؛ د پښتو غږونه د مخارجو په لحاظ په پنځو مرحلو ویشو ، کله چې زموږ ماشومان پنځه کلنۍ ته رسیږي؛ نو ټول غږونه په اسانۍ سره تلفظ کولای شي د یادولو وړ یې بولم چې په دغو پنځو مرحلو کښې ماشوم په کلي توګه ژبه زده کوي او د خپلې زده کړې مرحله په خپلواکو تورو پېلوي او وروسته بیواک غږونه زده کوي او په بیواک غږونو کښې شونډیز نسبتاً ژر زده کوي چې هغه ساده تلفظ کېږي لکه (م ، ب، پ) چې په پای کښې حلقوي غږونه هم په اسانۍ سره زده کوي".(5)

۱ـ د کلمې په پیل کښې تړلی شکل.

۲ـ د کلمې په منځ کښې تړلی شکل.

د کلمې په پای کښې تړلی شکل.

۴ـ او د تورو مستقل شکل .

((چې په لاندې مثالونو کښې یې ګورو د ((ب)) توری لاندې ګورو:

د کلمې په پیل کښې	بوتل
د کلمې په منځ کښې	غلبیل
د کلمې په اخر کښې تړلی شکل	مکتب
په کلمې کښې مستقل شکل	اد ب

ځینې توري دوه شکله لري "تړلی شکل او مستقل شکل" یعنې په کلیمو کښې په مختلفو موقیعتونو کښې په دغو دوو شکلو کښې راځي لکه د دال (د) توری چې په لاندې جملو کښې یې ګورو :

۱ـ دال ـ بند

همدارنګه هر توری پرته د الف له توري څخه چې څلور اوازونه لري ؛ نور اکثره توري درې اوازونه لري . لکه د الف د توري اوازونه:

احمد ـ آس ـ جلالتماب ((دوه الفو اوازونه)) الفت ـ اسلام

د ((ب)) توری اوازونه په لاندې شکلونوکښې:

بند ـ بخاری ـ بسم الله ـ بلال

بله خبره دا چې ځینې توري دکوچنیانو په ژبه کښې زیات د استعمال وړ دي او ځینې توري د ماشومانو په ژبه کښې لږ استعمالیږي ، لکه د عربي ژبې څو توري او د پښتو ژبې خاص توري:

عربي توري ((ق،ف ،ظ،ط او نور))

" د پښتو ژبې توري لکه ((ښ،ڼ،ځ،ږ)) د کوچنیانو په ژبه کښې لږ د استعمال (کارونې) وړ دي ؛ځکه چې دا توري سقیل دي او کوچنیانو ته یې کارونه ستونزمنه ده او کوچنیان یې په سمه توګه نه شي

کارولي ؛ نو په لومړیو وختونو کښې باید ماشومانو ته هغه کلیمې او توري وکارول شي ، چې هجاوې (څپې) یې کمې وي''. (6)

هجا :عربي کلمه ده په پښتو کښې یې څپه په انګریزي یې سلیبل او په فرانسوي کښې ورته سیلاب وایي ،په لغوي لحاظ د حروفو یا تورو شمېرلو ته وایي او یا په بل عبارت هجا د اوازونو هغه ډلې ته وایي چې د تنفس په یو وار بندیز سره اداکېږي ؛ نوماشومانو ته باید د ډېرو هجاوو لرونکې کلیمې ورنه کړو او همیشه کوشش وکړو چې ساده او د کمو هجاوو لرونکې کلیمې ورکړو.

نو په لومړیو وختونو کښې باید ددغو تورو د کارونې نه یو څه ډډه وکړو او هغه توري ادا کړو چې په اسانۍ سره ادا شي. لکه پ ،ب ،ل ، ک ، او داسې نور

''په دغه برخه کښې په افغانستان کښې د ښوونې او روزنې د تالیف او ترجمې ریاست د تعلیمي نصاب او پروګرامونو پروژې علمي غړوپه ۱۳۴۷ کال څېړنه سر ته رسولې وه، چې د کوچنیانو په ژبه کښې د تورو د زیات استعمال کارونې په اساس د Frequency له مخې یې تر تیب په لاندې ډول ښودل شوي دی « و ،ی ،ا ، ر، ه، ل ، ن ، ت ، د، م ، ک ،پ /،ب ،ډ، غ ، س، خ،ړ،ش،ښ،ګ،ځ، چ ،ټ، ڼ، ،ږ ش، ګ ج ، ، څ ، ح،ژ ، ذ ف ،ظ ،ق، ث، ط ''.(7)

د هغه وخت د لومړي ټولګي درسي کتابونه د پورتني ترتیب له مخې لیکل شوي وو، دا چې د هر توري تدریس باید د توري د زیات استعمال له مخې او موقیعت له پلوه او لومړی اواز بیا شکل او بیا نوم داسې تدریس شي . چې کوچنیان د توري اواز واوري بیا یې په خبرو کښې وکاروي او په پای کښې شکل تلفظ او په اسانۍ سره ولوستلی او ولیکلی شي.

'' که توري د نوم له مخې تدریس شي نو لیدل کېږي . د « م» اواز په مکتب کلمه کې «م» نه «مم» دلته کوچنیان مشکوک یا دوه زړې کیږي او د دوو ستونزو سره مخ کیږي چې کوچنیانو ته یې زده کړه مشکله کېږي. هر توری چې زده کوونکو ته ښودل کېږي نو باید په داسې اشنا کلمو کښې چې تصویر ولري ، بیا په کلیدي کلمو کښې پر تخته ورته ولیکل شي او ددغو تورو تدریس ته دې کوچنیان متوجه شي چې ایا ددې څخه یې څه زده کړل او کنه ماشوم ته دې د ویلو تر څنګه مانا هم ورزده کړئ ځکه چې یوازې د کلیمو لوستل کومه مانا نه لري نو د کلمو او جملو مانا باید ورته افاده شي او کومې ننښې او علامې چې په لیکنو کښې راځي ددې په مانا یې پوه کړئ ؛ نو بیا یې د کوچنیانو د زده کړې ارزیابي وشي، د تورو په وخت کښې د کارتونو ، فلش کارتونو او چارتونو استعمال ګټور دی ، ځکه چې ددې سره ماشومان علاقه لري او نظر د وچ او کلک تدریس نه باید ډډه وشي''. (8)

د تورو تدریس په درې ډوله سره تر سره کېږي.

۱- مر حله یې د جز نه کل ته د تورو په تدریس کښې په نظر کښې نیول کېږي . ښوونکي قدم په قدم توري یو په بل پسې معرفي کوي .

۲ -مرحله د کل نه جز ته میتود دی په دې میتود کښې مطلوب توري په کلیدي پیغامونو، جملو او کلمو کښې معرفي کیږي.

۳ـ د تورو د تدریس لاره د ه چې د مختلفو میتودو په شکل تدریس کیږي.

"لکه "۱۳۵۱" کال کښې د تالیف او ترجمي د تعلیمي نصاب او پرو ګرامونو پروژې کتابونه لیکلي دي ، هر میتود یې ځانګړي پیروان لري په ټیټو ټولګیو کښې زده کړه کلمه په کلمه ده په تدریج سره متن تطبیق او د متن تعبیر او تفسیر سره د تورو تدریس د یو نموني پلان له مخې چې شپږ ورځې درسي دوران لري وګورئ " .(9)

لومړي د تدریس اهداف ټاکل شوي بیا د تدریس تر مخه مر حله ده ، وروسته د تدریس فعالیتونه مشق او تمرین او په پای کښې ارزیابي راغلې ده، چې په یو اونۍ کښې د « ی ، ح ، د » توري تدریس کېږي. باید یادونه وکړو ، چې په لومړي ټولګي کښې تدریس لاندې ټکي هم په پام کې ونیول شي: درسي فعالیتونه، انځورونه او کلیدي کلیمې، مشق او تمرین او یا تطبیق ، د لیکلو مهارتونه په نظر کښې نیول کېږي او همدارنګه دوهمه اونۍ څنګه پیل کېږي ؟

دوهمه اونۍ :

په دې اونۍ کښې زده کوونکي کولای شي چې د کیسی په ټولو اجزاو باندې پوه شي ، زده کوونکي به وکولای شي چې د « یـ خـ د » تورو د منځ شکل په کښې تشخیص تلفظ او ولیکلای شي.

د تدریس تر مخه فعالیتونه :

ښوونکی ټولګی په څو ګروپونو ویشي او له زده کوونکي څخه غواړي چې بیا کیسه ولولي او ټول د کیسې په اجزاوو ځان وپوهوي .هر ګروپ کیسه د یو بل په مرسته وایي او خپلې ستونزې په خپلو منځو کښې حلوي او د ښوونکي پوښتنو ته چې د کیسی د ویلو په پای کښې د ښوونکي له خوا مطرح کېږي خپل ځانونه چمتو کوي .

د تدریس فعالیتونه : ښوونکی د زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې پرونۍ کیسه په یاد لرئ ؟ ښوونکی زده کوونکو ته داسې لار ښوونه کوي چې د کیسې ټولې اجزاوې د زده کوونکو څخه واخلي:

کیسه د څه شي په باره کښې وه ؟

په کیسه کښې ستونزه څه وه ؟

څه پیښ شول؟

د کیسی نه مو څه زده کړل ؟

ښوونکی د زده کوونکو سره مرسته کوي تر څو فکر وکړي چې نور څه واقع شوي وو ښوونکی کلیدي کلمي چې د زده کوونکو څخه اخلي، د تورې تختې د پاسه یې لیکي زده کونکي د ښوونکي هغه لیک تعقیبوي چې ښوونکی کلیمې او جملې څنګه پر تخته لیکي. زده کوونکي خپلې ویناوې دښوونکي له وینا سره مقایسه کوي . کلیمې او جملې چې څرنګه د تورو نه جوړېږي او څرنګه لیکل کېږي ، زده کوي او لاندې فعالیتونه بیا تر سره کوي ،د فعالیت ترمخه فعالیتونه ،د تدریس فعالیتونه، مشق اوتمرین،دلیکلو مهارت،د تدریس تر مخ فعالیتونه .

د خبرو کولو وده او انکشاف ، تشخیص او د هغوی د لیکلو څخه ښوونکی یو یو زده کوونکي ته یوه یوه وظیفه ورکوي چې د ټولګي د پاکوالي او اداري په باره کښې خبرې وکړي کله چې یو زده کونکی د ټولګي په مخ کښې خبرې وکړي نورزده کوونکي ورته غوږ نیسي
پنځمه اونۍ :
هدفونه :
۱ـ زده کوونکي به وکولای شي چې کیسه تمثیل کړي.
۲ـ نو زده کوونکي به و کولای شي چې د خپل کتاب درې مخه متن ولولي .
۳ـ زده کوونکي به وکولای شي چې د خدای (ج) یو دی کلمې په تورو ووایې، همدارنګه دغه عملیه په ټولو تورو اجرا کېږي او ښه او موثره زده کړه تر لاسه کېږي او پدې ترتیب نور توري زده کوونکي په اسانۍ سره زده کوي.

د ژبنیو فنونو تعلیمي نصاب

تعلیمي نصاب د هغو ټولو درسي موادو،تجربو او فعالیتونو څخه عبارت دی ؛چې د یوې تعلیمي موسسې له خوا پیشنهاد کېږي او ښوونکي د هغوی په اجرا کولو مکلف دي؛چې د هغې په رڼاکې زده کوونکي ښه زده کړه وکړي.

څرنګه چې د نړۍ سیاسي رژیمونه تحول کوي علوم او فنون هم د ودې په حالات کښې دي نو د نړۍ زیاتره هیوادونه هلې ځلې کوي ، چې خپل تعلیمي نصابونه د سیاسي تحولاتو او د علومو او فنونو د پرمختګ سره سم عیار کړي ، نوي تعلیمي نصابونه ولیکي او په زړو تعلیمي نصابونو کښې اصلاحات رامنځ ته کړي .

نو موږ هم باید د پورتني اصل په پام کښې نیولو سره په خپل تعلیمي نصاب باندې نوې کتنه وکړو او د خپل دین ، مذهب ،کلتو ر ، ارزښتونو اهدافو او غوښتنو سره سم سمون ورکړو . دا به سمه نه وي چې د پردې هیواد چې دیني ، مذهبي او کلتوري ارزښتونه او اړتیاوې یې زموږ نه توپیر لري ، په خپل هیواد کښې د هغه هیواد تعلیمي نصاب پلی کړو ؛ خو موږ کولای شو هغه میتود چې په بل هیواد کښې ښه نتیجه ورکړې وي د خپل هیواد د شرایطو سره سم ورڅخه کار واخلو .

کله چې موږ نوی تعلیمي نصاب جوړوو او یا په زاړه تعلیمي نصاب کښې ښه والی راولو لاژم دي ، چې د ښوونې او روزنې پوهان ،د نصاب متخصصین ،ښوونکي ،څېړونکي ،اروا پوهان ، والدین ،بزګران ، کسبګر ، سوداګر او نور د تعلیمي نصاب د عمومي اهدافو د چوکاټ کولو په متحده ډول په دغه طرحه کښې ګډون ولري ، د ژبنیو فنونو په تعلیمي نصاب کښې باید دغه لاندې ټکي په نظر کښې ونیول شي یا ونیسو:
۱ـ دهیواد اقتصادي ، ټولنیزې او فرهنګي اړتیاوې.
۲. د زده کوونکو علمي، ذهني، بدني، اخلاقي او د ښکلا د خوښولو اړتیاوې.
۳ ـ د ژبنیو فنونوله پاره د تدریس منظمي غوښتنې.

"د پورتنیو درې اصلونو څخه لومړی اصل د دولت د سیاسي او اقتصادي څرنګوالي سره اړیکه لري . په دوهم اصل کښې د فرد د شخصیت هر اړخیزه تکامل په پام کښې نیول کېږي . په دریم اصل کښې د ژبنۍ پوهنې د څېړنې او ښوونې له پاره طریقه ټاکل کېږي ، تر څو هدف ته د رسېدو لنډه لار وي .

ښېښتني ټولنه دنورو تعليمي نصابو د جوړولو په څنګ کښې د ژبنيو فنونو تعليمي نصاب دجوړولو له پاره هم اړتيا لري چې د مختلفو ساحو پوهان دیوې کميټې په بڼه د تعليمي نصاب عمومي اهداف وټاکي او وروسته يې د ښوونې اوروزنې پوهانو ته د تدريسي کتابونو د ليکلو له پاره ورکړي ، پاتې د ې نه وي چې زموږ د ښېښتني ټولنې په څنګ کښې ډېرې سيمه ايزې ژبې دي دا به ښه وي چې په ټولو ژبو تعليمي کتابونه وليکل شي او ماشومانو ته په خپله مورنۍ ژبه زده کړه وشي ځکه چې په مورنۍ ژبه زده کړه د ماشومانو په ذهن ژر تاثر کوي او د پردۍ ژبې او يا دوهمې ژبې نه ګټوره تماميږي او د ماشوم اوه کلنې دورې ته کوم تاوان (زيان هم نه پيښيږي او ماشومان په اسانۍ سره زده کړه تر سره کوي." (10)

خواوس زموږ په ښېښتني ټولنه کښې دغه کار يو ستونزمن کار دی ، زياتره کتابونه د ماشومانو په مورنۍ ژبه نه دي ليکل شوي ، پياوړي اقتصاد او پوهه کدرونو ته اړتيا لري او موږ نشو کولای چې په اوسنيو شرايطو کښې هغه عملي کړو؛ خو بيا هم بايد دې ستونزې ته پوره پوره پاملرنه وشي ، نو په دغه صورت کښې د ژبنيو فنونو د درسي کتابونو ليکل بايد لاندې خصوصيات ولري:

۱ـ د ژبې د درسي کتابونو په تاليف کښې دې يو ګروپ چې مسلکي او پوه غړي او د ژبې متخصصين ولري برخه واخلي.

۲ ـ د ژبې درسي کتابونه دې د يوې امتحاني دورې څخه وروسته تاليف شي.

۳ـ د ژبې د درسي کتابونو د تدريس لپاره دې دښوونکي لارښود موجود وي.

۴ـ هغه مطالب به زده کوونکي حافظې ته سپاري چې مخکې ورباندې پوه شوي وي .

۵ـ د موضوګانو او مطالبو په منځ کې دې وحدت موجود وي او بې مورده موضوګانې او مطالب دې په کتابونو کې نه راوړل کېږي.

۶ـ د کليمو او جملو کنټرول دې موجود وي.

۷ـ مطالب دې د عصر او زمانې د غوښتنو سره برابر وي.

۸ ـ په يوه لوست کښې دې ټول ژبنې مطالب په پام کښې ونيول شي.

۹ـ دزده کوونکو د ابتکار لپاره دې ځانګړې پاملرنه وشي او د فعاليتونو زمينه دې ورته برابره شي.

۱۰ـ په مطالبو کښې دې د کلمو او نويو جملو تکرار وشي.

۱۱ـ د درسي کتابونو مطالب او محتويات دې تاليف شي نه دا چې ديو کتاب څخه دې ترجمه شي .

۱۲ـ دعلامو او اشارو څخه دې په تدريسي موادو کښې کار واخيستل شي .

۱۳ـ د ټولو ژبنيو مهارتونو په پای کښې دې ارزيابي موجوده وي.

۱۴ـ دټولو ژبنيو مهارتونو د ودې او پراختيا لپاره دې فعاليتونه موجود وي .

۱۵ـ دتدريس په وخت کښې دې زيات وخت زده کوونکو ته ورکول شي .

۱۶ـ د کتابونو په تاليف کښې دې د محتوا دتسلسل څخه کار واخيستل شي.

۱۷ـ د جز نه دې کل ته او د کل نه دې جز ته د مخلوطو طريقو په اساس تدريسي کتابونه وليکل شي .

۱۸ـ د زده کوونکو څخه دې د لوستلو په وخت کښې د طبیعي لهجې غوښتنه وشي . نه داچې په لوستلو کښې دې د ځانګړې لهجې غوښتنه وشي.

په عمومي ډول سره خپلې خبرې داسې لنډوو چې د ژبې د کتابونو په چمتو کولو کښې دې د هر څه د مخه د اهدافو او ارزښتونو لیست برابر او چمتو شي او د وخت د غوښتنو سره دې د نصاب تشه ډکه شي او هغه څه دې زده کوونکو ته وړاندې شي، چې زده کوونکي ورته اړتیا لري او په نورو هېوادونو کښې مخکې له مخکې عملي شوي وي ا و مونږ ته یې تجربه اسانه او ګټوره وي او زمونږ د ټولنې د پر مختګ سبب وګرځي او هر ماشوم ته دې په خپلې مورنۍ ژبه زده کړې ورکول شي ، تر څو وکولای شي د نورې نړۍ سره سیالي وکړي .

په دې اساس د ماشومانو د متوجه کولو یا غوږ نیولو په خاطر ځینې نورې لارښوونې باید په کار واچول شي . چې هغه په لاندې ډول دي :

«۱ـ لو ست څخه مخکې د لوست لپاره تحریک.

۲ـ ماشوم ته د غوږ نیولو هدف ووایې.

۳ـ درس دې د ماشومانو د زده کړې د سویې سره برابر وي.

۴ـ تدریس په وخت دې اواز نه ډېر لوړ او نه ډېر ټیټ وي.

۵ـ ماشومان دې فعال وساتل شي او د لیدلو او کتلو توجه دې جذب شي.

۶ـ څه چې په تخته لیکئ باید واضح او روښانه وي .

۷ ـ پوښتنې باید په هغوی بد تاثیر ونه کړي.

۸ـ ددوی اعمال دې تر څارنې لاندې ونیول شي.

۹ـ پوښتنې باید یو نواخته نه وي او لومړی داسې پوښتنې وشي ، چې ماشومان پرې پوه وي، چې نورو پوښتنو ته په ورین تندې تیاري ونیسي.

۱۰ـ پو ښتنې دې منطقي تسلسل ولري.

۱۱ـ درسې پلان د وخت سره سم وي.

۱۲ـ ښوونکو او زده کوونکو تر منځ باید ښې اړیکې موجودې وي.

۱۳ـ ښو ونکي باید په یوه ځای متمرکز نه وي او په ټولګي کښې متحریک وي .

۱۴ـ د ښوونکي پوښتنې باید خاصو زده کوونکو ته متوجه نه وي.

۱۵ـ ښو ونکی باید په ټولګي کښې خاص او عام ونلري « ټولو ته په یوه نظر وګورې»

۱۶ـ سیستم باید شاګرد محوری اوسي .

۱۷ـ ښوونکی باید تکړه زده کونکي تقدیر کړي، تر څو نور تشویق شي .

۱۸ـ ټولګی باید د تدریس لپاره جوړ وي.

۱۹ـ زده کوونکي باید له ښوونکي څخه بد الفاظ وانه وري .

"په دې صورت کښې کیدې شي چې زده کوونکي د زده کړې سره علاقه پیدا کړي او ښوونځي ته په مینه اخلاص او شوق سره ولاړ شي . ځینې نور مهارتونه هم شته چې د ښوونکي په اصولو کښې شامل دي چې ټول ښوونکي باید د تدریس په اصولو پوه وي تر څو د زده کوونکو مینه او خلوص د مکتب او

ښوونځی سره پیداشي او ماشوم زده کړې ته وهڅول شي ځکه چې زده کړه دیو چا په رفتار کې تغیر راولي". (11)

نو پر دې اساس په لومړنیو ښوونځیو کښې د ژبنیو فنونو لپاره ځینې لارې ټاکل شوي دي چې دا یو ښکاره حقیقت دی چې ژبني فنون د پوهولو او پوهیدنې یوه وسیله ده او په زده کړه کښې ارزښتناکه رول لري ، کوچنیان د افهام او تفهیم مهارتونه په تدریجي او په ځانګړې ترتیب سره زده کوي ،

"کوچنیان لومړی غوږ نیول او وروسته خبرې کول زده کوي او کوچنیانو ته ارزښت ورکول ددوي حق دی دوی ته باید کوچنی ، حیوان او حتی د ماشوم کلمه ونه کارول شي ." (12)

"دغه برخه غوږ نیول او خبرې کول د پوهولو او پوهیدنې شفاهي برخه تشکیلوي د ژبنیو فنونو نورې برخې لوستل او لیکل دي چې دا برخه د ژبنیو فنونو لیکلې برخه تشکیلوي . په عمومي ډول دا برخې غوږنیول ، خبرې کول ، لوستل او لیکل د افهام او تفهیم چوکاټ جوړوي او یو د بل سره اړیکې لري د یوه مهارت زده کړه د نورو مهارتونو د زده کړې لپاره «اسانتیاوې راوړي ؛ خو د یوه مهارت زده کړه د ا مانا نه لري چې سړی په بل مهارت حتمي تسلط ولري .د بیلګی په تو ګه لوستل او غوږ نیول ډېرې اړیکي لري خو لیدل شوي دي چې ډېر خلک ښه غوږ نیوونکي دي ؛ خو ښه لوستوونکي نه دي . خبرې کول او لوستل د یو بل سره نژدې اړیکي لري ، څېړنو دا ثابته کړې ده چې په لومړیو وختو نو کښې د هغه چا چې د خبرو کولو مهارت کمزوری وي، هغه د لوستلو په مهارت کښې هم نیمګړتیاوې لري . همدارنګه خبرې کول او لوستل د لیکلو په مهارت کښې اغیزه لري، ژبه د ښوونځیو د ټولو مضامینو نصاب په غیږ کښې نیسي او د سمنت په نامه سره یادیږي ." (13)

"نو باید د ژبې په فعالیتونو کښې دښوونځیو د نورو مضامینو محتویات او مهارتونه ځای کړل شي او برسیره پر دې د کوچنیانو ورځني تجارب، علاقه او مینه او د کوچنیانو انفرادي توپیرونه او استعدادونه له پام څخه ونه غورځیږي ."ټول کوچنیان ژبني فنون په یو ډول سره نه زده کوي . ځینې کوچنیان د دغو مهارتونو په زده کولو کښې ستونزې لري . او ددې علتونه او دلایل هم زیات دي ، کوچنیا ن خبرې کول د نورو څخه زده کوي کله چې نور خبرې کوي، دوی ورته غوږ نیسي او هغه په هماغه ډول له نورو څخه زده کړه کوي نو همدا علت دی چې ماشومان څه اوري هماغه زده کوي او ادبیات د دوی په روزنه کښې خاص رول لري". (14)

"څه چې کوچنیان اوري هماغه زده کوي که سمې خبرې واوري ، سمې زده کوي او که ناسمې خبرې واوري، ناسمې زده کوي ؛ نو په دغه صورت کښې د ښوونکي دنده داده چې د کوچنیانو ناسمې خبرې ، اشتباهات او سهوې سمې کړي ؛ تر څو کوچنیان د سمو خبرو په کولو عادت شي او همدارنګه د کوچنیانو د نویو کلمو ذخیرې ته پراخېتیا ورکړي ، پر دې برسیره ښوونکي باید د کوچنیانو سره مرسته وکړي چې خپل افکار په سم ډول سره نورو ته اظهار کړي او ناسمې خبرې یې اصلاح کړئ ؛ نو هغه عادتونه چې کوچنیانو اخیستې وي په سختۍ سره ښوونکي کولای شي هغې ته تغییر ورکړي،ځینې کلیمې چې ناسمې ادا کوي ، لکه د ورور پرځای ولول ،یا د ړوند پر ځای لوند ،یا دلور پر

ځای لول؛ نو د (ر) کومه ستونزه چې ددوي په غړونو کې ده او داسې د نور تورو ستونزه هغه باید حل شي او د پای ټکی ورته کیښودل شي ". (15)

د کوچنیانو د ښې روزنې او پالنې لپاره مشق او تمرین خپله مثبته دنده تر سره کولای شي او هغه دا چې د کوچنیانو سره د ښوونکي مباحثې او یا د کوچنیانو په منځ کښې د افکارو د تبادلې له لارې د ناسمو خبرو اصلاح تر سره شي ؛ نو لکه څرنګه چې وویل شو د غوږ نیولو مهارت د ژبنیو فنونو یو بل مهارت دي . چې ماشومان یې د لومړی سر څخه زده کوي . د مهارت په شفاهي افهام او تفهیم کښې مهم او ارزښتناکه رول لوبوي او باید دغه مهارت په کوچنیانو کښې وده وکړي.

د بېلګې په ډول کله چې یو سړی چا ته خبرې کوي ددې لپاره چې مخامخ سړی پوه شي باید خبرو ته غوږ ونیسي .کوچنیان مخکې له دې چې ښوونځی ته راشي باید د خبرو کولو او غوږ نیولو قدرت ولري . خو پته دې پاتې نه وي چې د غوږ نیولو په برخه کښې کوچنیان هم نېمګړتیاوې لري ، ښوونکي باید د کوچنیانو غوږ نیول ته وده او انکشاف ورکړي.

حوالې

1.بهاند ،اصف ،د کوچنیانو ادبیات، دولتي مطبعه کابل ،۱۳۶۶ کال، ب مخ.

2.باندېوال ،حسن گل. په لومړنیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونېاو ستراتیژي ، ۱۳۸۹ کال ختیځ بیا رغونې اداره))۳٤ مخ .

3.باندېوال ، حسن گل. په لومړنیو ښوونځیو کې دژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي، ۲ مخ .

4.شېرزاد ، محمد اقا او جمشید رشیدي، پښتو ژبه او ادبیات ، انتشارات نوېسا ، ۱۳۹۵ کال ۸ مخ.

5.حسن زی، نرگس. د ماشوم ادبیاتو لیک لار ښود ، خپرندویه ټولنه سیف د چلېرین)) ، ۱۳۹۶ل کال . ۸۶ مخ

6.شېرزاد ، محمد اقا. مورفولوژي، هند رېپرو مطبعه ، د ښوونکود روزنې لوی ریاست د پوهنې وزارت ۱۳۹۱ ل کال ، ۱۰مخ.

7.باندېوال ،حسن گل.په لومړیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي، ۴ مخ.

8.رفیق ، محمد رفیق ، دپښتو ژبې د تدریس اصول کال،کابل، ۱۳۹۴ ل کال ، ۷۵ مخ.

9.باندېوال ، حسن گل . په لومړیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي، ۵ مخ .

10.اندړ ، غلام محمد. دماشوم ادبیات او فلکلور، ښوونې او روزنې پوهنتون ، تدریسي چپټر، ۱۳۹۱کال ۱۳مخ

11.ذکي ، نصیب الله ، انکشافي اروا پوهنه، زیار خپرندویه ټولنه، ۱۳۹۳ کال ، ۲۳ مخ .

12.نثار، نورالحبیب . مصور مجله، ۱۳۸۸کال لومړی کال څلورمه گڼه ۵۳ مخ .

13.باندېوال، حسن گل . په لومړنیو په ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي ، ۱۹ مخ.

14.روهي ،اناهیتا . یو ماشوم یوه نړۍ ، مصور خپرندویه بنسټ، ۱۳۹۳ کال، لومړۍ گڼه ، ۲٤ مخ.

15.حسن زی، نرگس . دماشومانو ادبیاتو لیکلارښود ، ۸۹ مخ .